

MỘT SỐ CƠ SỞ PHƯƠNG PHÁP LUẬN NGHIÊN CỨU TƯ TƯỞNG NHÂN VĂN HỒ CHÍ MINH

SOME METHODOLOGICAL ISSUES IN STUDYING HO CHI MINH'S IDEOLOGY OF HUMANITY

LÊ HỮU AI

Trường Đại học Kinh tế, Đại học Đà Nẵng

TÓM TẮT

Khi nghiên cứu tư tưởng Hồ Chí Minh, với tư cách là một bộ môn – Hồ Chí Minh học, đòi hỏi phải tuân thủ một số nguyên tắc, phương pháp luận cơ bản. Trong giới hạn cho phép, bài viết đề cập tới ba cơ sở phương pháp luận nghiên cứu tư tưởng Hồ Chí Minh là phương pháp hệ thống, phương pháp liên ngành và phương pháp thực tiễn trong sự tương tác lẫn nhau.

ABSTRACT

The study of Ho Chi Minh's ideology as a study subject of Ho Chi Minh's studies, requires the researcher to adopt a number of fundamental methodological principles. This article is to some extent intended to discuss three methodological issues in an investigation of Ho Chi Minh's ideology, namely, the systemizing, interdisciplinary and empirical methods in interaction.

1. Loài người tiến bộ và nhân dân ta không hề nghi ngờ một hệ tư tưởng Hồ Chí Minh, được hình thành trong các phong trào lớn của thế kỷ XX góp phần quyết định đưa dân tộc Việt Nam tới độc lập dân tộc, thống nhất đất nước, thực hiện dân chủ, giữ gìn hòa bình ở khu vực và trên thế giới, tạo nên thời đại mang tên Người - *thời đại Hồ Chí Minh*. Tư tưởng Hồ Chí Minh là một quá trình, tư tưởng Hồ Chí Minh là một giá trị, diện mạo của nó vừa rõ nét, vừa tiềm ẩn. Do vậy, nhiều nhà nghiên cứu đề xuất nhiều quan điểm, cách thức và phương pháp khác nhau để tiếp cận khai thác các giá trị của nó; chẳng hạn đó là các phương pháp như phương pháp hệ thống, phương pháp liên ngành, phương pháp thực tiễn, phương pháp logic - lịch sử, phương pháp so sánh ...đó là những cơ sở phương pháp luận quan trọng để nghiên cứu tư tưởng Hồ Chí Minh. Xét về mặt lý thuyết, nó giúp cho chúng ta xây dựng một bộ môn khoa học mới – *Hồ Chí Minh học*. Trong bộ môn mới này, *tư tưởng nhân văn Hồ Chí Minh* cũng có thể nói cụ thể hơn là tư tưởng Hồ Chí Minh về con người chiếm một vị trí nổi trội, tạo nên diện mạo hết sức độc đáo. Ở bài viết này tác giả chỉ muốn khảo sát một vài cơ sở phương pháp luận khi Hồ Chí Minh tiếp cận nghiên cứu về con người.

2. Trong tư tưởng Hồ Chí Minh, *tư tưởng nhân văn* là nền tảng sâu xa nhất. Đó là chủ nghĩa nhân văn kết tinh từ ngàn đời trong quá trình sinh sống, giữ nước và dựng nước của cả một cộng đồng người gắn bó với nhau từ đời này sang đời khác, từ thế hệ nọ đến thế hệ kia cùng nhau giải quyết các nhiệm vụ lịch sử để tồn tại. Nó khác với các tư tưởng phân biệt giới tính, phân biệt thế hệ, phân biệt tầng lớp, phân biệt dân tộc của Nho giáo. Nó không phải là tư tưởng từ bi, ở ẩn, tu nhân, xuất thế chỉ nhận thức bản thân mình của Phật giáo. Nó cũng không

phải là tư tưởng xa lánh cõi đời, bất cần thế tục của Lão giáo hay quá ưu tiên các điều kiện sản xuất vật chất của các triết thuyết cùng thời.

Trong bài “*Vĩ đại một con người*”, Giáo sư Trần Văn Giàu khi viết về Chủ tịch Hồ Chí Minh đã cho rằng: cái đặc sắc làm nền tảng tư tưởng Hồ Chí Minh đó là sự quan tâm đến con người trong mọi hoạt động cụ thể của nhận thức và hành động của Hồ Chí Minh. Ông viết: “Tầm cỡ một triết nhân chưa chắc ở chỗ giải quyết mối tương quan giữa tồn tại và tư tưởng, ở chỗ thế giới ấy là thực hay ảo ảnh, là khả tri hay bất khả tri, ở chỗ lựa chọn giáo điều hay điều mới lạ, mà chung quy ở mức độ quan tâm đến con người đang sống trên trái đất này... [1]. Nền tảng tư tưởng Hồ Chí Minh như mọi người đều biết đã đặt cược trên sự nghiệp giải phóng dân tộc, giải phóng xã hội và giải phóng con người. Từ “*Bản án chế độ thực dân Pháp*” đến “*Tuyên ngôn độc lập*” và từ “*Tuyên ngôn độc lập*” tới “*Di chúc*”. Ở đâu Hồ Chí Minh cũng coi và khẳng định trước hết là *vấn đề con người*.

2.1. *Phương pháp hệ thống* hay quan điểm hệ thống có thể giúp ta dễ dàng phát hiện những tư tưởng quan trọng của Hồ Chí Minh “*Vì sự nghiệp trăm năm phải trồng người*” tức là các khía cạnh xã hội của con người, của sự quan tâm của cộng đồng đến cá nhân. Tiếp cận hệ thống có thể tái hiện lên một quá trình tư tưởng Hồ Chí Minh về giáo dục con người, về các biện pháp giáo dục con người, các quy trình quản lý của xã hội đối với cá nhân. Song Hồ Chí Minh lại khẳng định thêm rằng “*Mỗi người đều có cá tính riêng, sở trường riêng, đời sống riêng của bản thân và gia đình*” [2]. Rõ ràng, cho dù là rất quan trọng, nhưng phương pháp hệ thống không phải là phương pháp duy nhất tạo nên lý luận toàn diện về Hồ Chí Minh học. Tiếp cận hệ thống có thể giúp ta nghiên cứu các tư tưởng Hồ Chí Minh về bản chất xã hội và bản chất tự nhiên của con người.

Việc tìm kiếm một hình thức tư duy lý luận có khả năng tạo ra một lý luận phát hiện đầy đủ hơn, phong phú hơn tư tưởng Hồ Chí Minh về con người sẽ góp thành một bộ phận hữu cơ trong lý luận toàn diện về Hồ Chí Minh học. Nó vừa là sự tiếp cận hệ thống của chủ nghĩa duy vật biện chứng và duy vật lịch sử, vừa là sự tiếp cận của nhiều phương pháp của các khoa học cụ thể khác. Con người, các tư tưởng *từ nó, về nó, cho nó* là một thiên hà của các vấn đề. Hồ Chí Minh đã đặt vấn đề giải phóng con người, giáo dục con người, phát huy toàn bộ các năng lực và thỏa mãn các nhu cầu chính đáng của con người. Xung quanh các tư tưởng về con người của Hồ Chí Minh nếu chỉ duy nhất hóa phương pháp hệ thống thì e rằng khó có thể tiếp cận đầy đủ và toàn diện các vấn đề mà Người đã đề cập.

2.2 Đương nhiên việc kết hợp giữa *phương pháp hệ thống với liên ngành* nhằm làm rõ tư tưởng Hồ Chí Minh phải gắn với các mối quan hệ cụ thể, xác định phù hợp với nhiệm vụ đặt ra mà tâm điểm là tạo ra một lý luận toàn vẹn về Hồ Chí Minh học. Mỗi bộ phận, mỗi mối quan hệ, mỗi mặt trong hệ lý luận về Hồ Chí Minh học là những “lát cắt” khác nhau và sự tái hiện lý luận về các mặt đó cũng như mối liên hệ nội tại trong hệ lý luận ấy là của khoa triết học – nhân bản và nhiều khoa học khác nhau.

Nói rằng cơ sở tư tưởng Hồ Chí Minh xuất phát từ con người, từ hạnh phúc của con người do vậy nó mang tính chất hệ tư tưởng khi xét nó là hệ thống lý luận, không có nghĩa là hệ lý luận chỉ tiếp cận khía cạnh xã hội của con người, có lúc Hồ Chí Minh nói rằng: “Chủ nghĩa xã hội cộng với khoa học chắc chắn sẽ đưa loài người đến hạnh phúc vô tận” [3]. Hoặc: “Nước độc lập mà dân không được hạnh phúc, tự do thì chẳng có nghĩa lý gì” [4] thì tư tưởng về xã hội, về cộng đồng, về thế giới, về nhà nước của con người là vấn đề hạnh phúc của con người (được hiểu một cách khá cụ thể và tường minh). Như vậy, cần phải vạch ra được cơ sở lý luận về xã hội, về hình thức cộng đồng của con người. Phải sét ở bình diện đảm bảo hạnh phúc cho con người. Điều đó đảm bảo xác định mối quan hệ biện chứng giữa cái chung và cái riêng, giữa cá nhân và cộng đồng. Ở Hồ Chí Minh hai mặt đó vừa thống nhất vừa khác biệt.

2.3. Cùng với quan điểm hệ thống trong quá trình xây dựng hệ thống lý luận về Hồ Chí Minh học, nhiều người đã nhấn mạnh quan điểm *phương pháp luận về thực tiễn* trong nghiên cứu di sản tư tưởng Hồ Chí Minh. Phải nói rằng đây là một quan điểm đúng đắn bởi vì với Hồ Chí Minh lý luận phải đi đôi với thực tiễn, học phải gắn với hành và do vậy nhiều lần Hồ Chí Minh đã giải quyết những vấn đề lý luận rất phức tạp nhưng với tinh thần thực tiễn sáng tạo nó cho phát hiện chiều sâu, chiều rộng của tư tưởng Hồ Chí Minh cũng như các giới hạn của tư tưởng ấy bằng thực tiễn hoạt động của dân tộc, của những nhóm xã hội và các nhóm xã hội ưu tiên. Thông qua việc kiểm chứng bằng thực tiễn có thể làm rõ hơn tính hiện thực, tính chân lý và sức mạnh của tư tưởng Hồ Chí Minh.

Hồ Chí Minh thường đề cao lao động xem nó là nguồn sống, nguồn hạnh phúc và là nghĩa vụ vinh quang, nhiều lần Hồ Chí Minh nói rằng: “Văn hóa phải gắn liền với lao động sản xuất. Văn hóa xa đời sống, xa lao động là văn hóa suông” [5]. Như vậy, với Hồ Chí Minh điều kiện vật chất giữ một vai trò quan trọng và ưu thế trong việc phát triển xã hội phát triển nhân cách của con người là một tư tưởng nhất quán.

Lý luận về con người và lý luận về lao động của Hồ Chí Minh đã hợp thành nền tảng tư tưởng Hồ Chí Minh. Quan niệm của Người về tổ chức lao động, tổ chức xã hội cùng với lý luận về đạo đức, pháp luật, tôn giáo, văn học nghệ thuật tạo nên nền tảng tư tưởng Hồ Chí Minh. Quan điểm thực tiễn khi xem xét tư tưởng Hồ Chí Minh về các quan hệ xã hội, về hệ thống kỹ thuật, về tổ chức lao động, về bản thân con người, về quá trình lao động và trách nhiệm công dân, trách nhiệm đạo đức trong lao động. Điều đó cho phép khẳng định rằng tư tưởng Hồ Chí Minh coi lực lượng sản xuất xã hội, hình thức tổ chức xã hội và hạnh phúc của con người là có liên quan với nhau.

Quan điểm thực tiễn khi xác lập mối quan hệ không thể phá vỡ giữa lý luận và thực tiễn để xem xét, nghiên cứu bản chất tư tưởng Hồ Chí Minh, đồng thời nó cũng nêu rõ tính đồng đại và lịch đại trong tư tưởng của Người. Nó vừa xác lập năng lượng, các vùng tiềm ẩn, diện mạo đích thực sức sống và các giới hạn của tư tưởng Hồ Chí Minh. Vì thế, nhiều nhà nghiên cứu đi đến thống nhất rằng; cái cốt lõi của tư tưởng Hồ Chí Minh là sự kết hợp giữa chủ nghĩa Mác – Lênin với phong trào công nhân và phong trào yêu nước của nhân dân Việt Nam

3. Bản chất *tư tưởng nhân văn* của Hồ Chí Minh vì con người và giải phóng con người được xem như là linh hồn của tư tưởng Hồ Chí Minh, nó không chỉ tác động chi phối các quan hệ chính trị, kinh tế, xã hội mà điều quan trọng hơn, nó thấm vào mọi mặt của đời sống xã hội, vào các quan hệ đạo đức, vào lý tưởng thẩm mỹ, vào quan niệm hạnh phúc, niềm tin, hy vọng. Nhiều tư tưởng của Người đã tạo thành linh hồn sống của rất nhiều cảm xúc đạo đức, chính trị và nghệ thuật xác lập các yếu tố cơ bản của đời sống tinh thần xã hội Việt Nam. Do vậy, Đảng ta xác định Chủ nghĩa Mác – Lênin và Tư tưởng Hồ Chí Minh là nền tảng tinh thần của xã hội là một tất yếu lịch sử.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Trần Văn Giàu, *Vĩ đại một con người*, Báo Văn nghệ số 35 – 37 năm 1992.
- [2] Hồ Chí Minh, *Văn hóa nghệ thuật cũng là một mặt trận*, Nxb Văn học, Hà Nội, 1981, tr.242.
- [3] Hồ Chí Minh, *Văn hóa nghệ thuật cũng là một mặt trận*, Nxb Văn học, Hà Nội, 1981 tr.456.
- [4] Hồ Chí Minh *Toàn tập*, Tập 4, Nxb Sự thật, Hà Nội, 1983, tr.35.
- [5] Hồ Chí Minh *Toàn tập*, Tập 8, Nxb Sự thật, Hà Nội 1989, tr.639.
- [6] Võ Nguyên Giáp, *Tư tưởng Hồ Chí Minh và con đường cách mạng Việt Nam*, Nxb CTQG, Hà Nội, 1997.
- [7] Vũ Ngọc Khánh, *Minh triết Hồ Chí Minh*, Nxb VHNT, Hà Nội, 1999.
- [8] Đỗ Huy, *Tư tưởng văn hóa Hồ Chí Minh*, Nxb CTQG, Hà Nội, 1997.
- [9] Đỗ Huy - Lê Hữu Ái, *Tìm hiểu tư tưởng văn hóa nghệ thuật*, Nxb KHXH, Hà Nội, 1995.